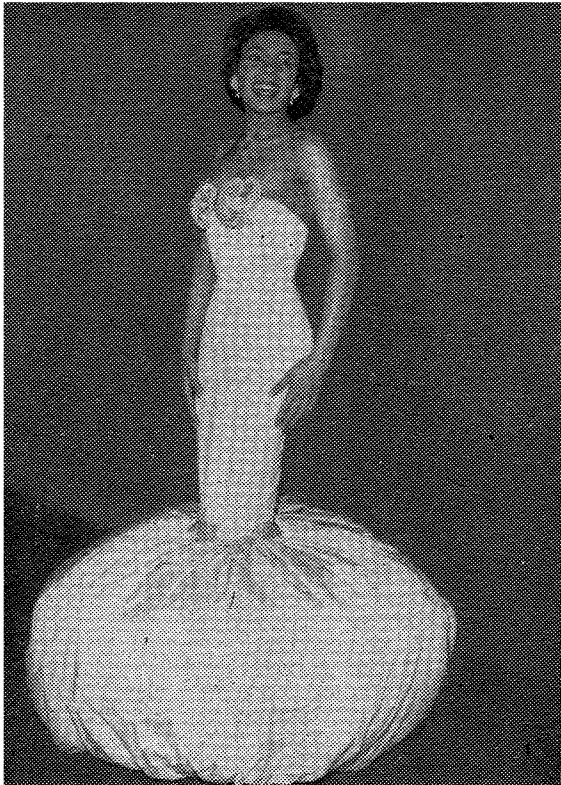

Het was de bedoeling geweest van uw cursiefschrijver om ditmaal een plaat te kiezen waarover een positief gericht stukje was te schrijven. Totdat deze dame mijn weg kruiste. Zij vraagt voorrang en zij krijgt die ook.

Een groot deel van het menselijk vernuft heeft zich geconcentreerd op het vervaardigen van bommen, die zo vernietigend, zo radicaal zijn dat het leven op grote gebieden van de aarde weggevaagd zal worden, nog daargelaten de latere gevolgen van vertraagde straling.

De stelling kan verdedigd worden, dat de koude oorlog nog niet tot een werkelijke oorlog is gekomen door het bestaan van deze soort bommen en dat het instrument de vrede heeft weten te handhaven tot nog toe. Maar niet valt te ontkennen, dat het een demonisch, hels instrument is, een afschuwelijk moordtuig, een wapen der moderne barbaren. En om nu met dit wapen grapjes te gaan uithalen, jurkjes te maken met een atoompaddestoelmodel en deze jurkjes te lanceren in een show is het toppunt van smakeloosheid en het toppunt van cynische wansmaak. Men maakt toch geen grappige liedjes over kanker b.v. of men laat toch in een blijspel geen blinden optreden? Wat voor soort mensen, wat voor realisten hebben dit onzalige idee gehad, om dit meisje, dat natuurlijk in dezen niets te zeggen heeft, in zo'n jurk te laten optreden? Dit is amerikanisme in zijn allerslechtste betekenis. Misschien zal er wel applaus zijn geweest, toen die juffrouw, zo gekleed, verscheen. Een al-leraardigst, origineel idee.

Men wordt vertrouwd, ook via de jurk met de atoombom en dat is toch de wereld, waarin wij leven, de wereld van de atoombom, de wereld, die, door een gril van een paar machthebbers, vernietigd kan worden. Men is blijkbaar in bepaalde kringen zo trots op het bezit van de bom, dat men die trots tot in de modeontwerpers aantreft.

In Frankrijk zegt men, dat alles eindigt met liedjes in een cabaret gezongen, dat er zou dan de keerzijde van de jurk kunnen zijn. Zo belachelijk zal iedereen het vinden, dat de bom verdwijnt, terwijl de mensen zuurzoet lachen om zoveel menselijke dwaasheid. Eenvoudig weg-lachen. Was dat maar waar... Nu is het smakeloos.

MENS en Wereld

De bekrompenheid van „Christelijk Nederland”

Op 7 februari 1959 zond het Humanistisch Verbond aan de Staatssecretaris van O. K. en W. het volgende telegram:

Protesteren tegen afwijzing eigen zendtijd Humanistisch Verbond in omroepwet op grond van argument dat Verbond geen kerk is, omdat eigen zendtijd gevraagd is niet als kerk maar als levensbeschouwelijk genootschap.

Dit was een antwoord op het argument van de staatssecretaris in de toelichting bij zijn ontwerp, dat het Humanistisch Verbond geen kerk was en derhalve geen kerkdiensten hield. Maar dat heeft het Verbond natuurlijk ook nooit beweerd. Integendeel, het heeft uitdrukkelijk zendtijd gevraagd als levensbeschouwelijk genootschap naast de kerken. Daarom slaat het argument van de staatssecretaris op ons verzoek als een tang op een varken. En de staatssecretaris kon dat weten! Dat wil ik in dit artikel graag duidelijk maken. Daartoe moet ik hier een stukje geschiedenis geven.

Het humanistische woord in de radio

Direct na de oorlog kwam de vraag op, hoe het humanisme, dat toen organisatorische vorm begon aan te nemen, zijn geluid in de radio kon laten horen. Het tijdelijk omroepbestel kende slechts uitzendingen van de regering, de omroepverenigingen, afzonderlijk of gezamenlijk, de wereldomroep en de kerken; ook de Radio-Volks-Universiteit had wat zendtijd. De Vrijdenkers-Radio-Omroep (VRO) was al voor de oorlog door de regering-Colijn uitgeschakeld; de Humanitair-Idealistische-Radio-Omroep (geheelonthouders, vegetariërs, enz. HIRO) kwam niet aan bod. Toch konden de humanisten niet berusten in het feit, dat zij geen gelegenheid hadden hun bezinningswoord, ook via de radio te laten horen. Zij konden het gevoel niet van zich afzetten dat tallozen aan zo'n woord behoefte zouden hebben. Terwijl de ochtendwijdingen, avondoverdenkingen, toespraken, preken, diensten en missen van kerkelijke zijde niet van de lucht waren, was er geen plaats voor principieel humanistische bezinning. Onder die omstandigheden achtte de VARA het een daad van eenvoudige rechtvaardigheid de humanisten iedere zondag een kwartiertje af te staan: de rubriek geestelijk leven, zondags kwart voor tien was geboren, en het werd een

beslist succes. Tallozen stemmen hun radio iedere zondag op dat kwartiertje af en blijken er waardevolle stof tot overdenking in te vinden. Het hoeft geen betoog dat wij de VARA dankbaar waren (en zijn) voor de geboden gelegenheid, en men mag aannemen dat de VARA niet ontevreden is over de geboden stof. Maar ideaal was en is de toestand voor geen van beide partijen. Voor de VARA niet, omdat zij geen humanistische omroepvereniging is, en voor het Verbond niet, omdat het geen socialistisch genootschap is. Het bezwaar voor beiden is, dat zij zoals het nu gaat, licht vereenzelvigd worden met de ideeën van de ander. Tot beider ongenoegen. De VARA heeft er dan ook geen twijfel over laten bestaan, dat de regeling slechts zou gelden, totdat bij een definitieve omroepwet de plaats van kerken en humanistische organisaties zou zijn bepaald. Die definitieve omroepwet is thans aan de orde: zij voorziet niet in zendtijd voor het Humanistisch Verbond.

Het spreekt vanzelf, dat wij intussen niet stil hebben gezeten. Al heel veel jaren geleden hadden we een informatief gesprek met HIRO en VRO. Wij konden ons daarbij niet aan de indruk onttrekken, dat van die zijde het verlangen om de krachten te bundelen, niet overweldigend was. De bespreking bleef in het vage en liep op niets uit. Daar kwam bij dat wij ook iets anders beoogden: n.l. noch idealistisch voorlichtende, noch rationalistisch polemische uitzendingen, maar humanistische bezinning; daaraan bestond blijkbaar behoefte; daartoe behoefden wij eigen zendtijd. Zo vroegen en verkregen wij op 27 januari 1954 een audiëntie bij minister Cals, die aan de nieuwe omroepwet werkte. De minister begreep onze wens, maar voelde er weinig voor er aan tegemoet te komen. Dat hing ook samen met het meningsverschil, waarin hij ondertussen met de protestantse kerken gewisseld was, met name met het Inter-Kerkelijk-Overleg-in-Radiozaken (IKOR). Daarover nu een enkel woord.

Kerkdiensten en kerkelijke uitzendingen

In de nieuwe memorie over de omroepwet (van 1959) zetten de minister en de staatssecretaris nogmaals uiteen, wat ook al in 1954 het regeringsstandpunt was. Ze schrijven thans n.l. bij artikel C 4 (nieuw B 3):

(Vervolg op pag. 3)

KRITISCH ALLERLEI

Eenkele dagen voor de verkiezingsdag lazen wij in de Volkskrant:

„In verband met de zondag beginnende gemeenteraadsverkiezingen in Frankrijk hebben verschillende kardinalen en bisschoppen zich tot de gelovigen gericht om hun op het hart te drukken hun stemplicht niet te verzaken. Voor het overige echter houden de bisschoppen zich strikt buiten de politiek. Kardinaal Liénart, bisschop van Lille, verklaart in een herderlijke uitspraak: „Om de onafhankelijkheid van de kerk te garanderen en haar buiten de politieke strijd te houden, herinneren wij eraan, dat kandidaten voor de gemeenteraadsverkiezingen zich niet mogen aandienen onder het etiket katholiek en zich evenmin moeten beroepen op hun lidmaatschap van een katholieke organisatie.”

Kardinaal Grente, aartsbischop van Mans, wijst de geestelijkheid in zijn dioceses op haar plicht om zich buiten de politieke strijd te houden. De geestelijkheid, die de zorg en de verantwoordelijkheid voor de parochiegemeenschappen heeft, mag er niet toe bijdragen deze te verdelen en dient de passende reserve van haar heilig ambt in acht te nemen.”

Mocht u zich de ogen uitwrijven bij het lezen van een zo verstandig standpunt van de kardinalen en bisschoppen, vergeet dan niet, dat het Franse verkiezingen gold.

Gelukkig voelen echter ook hier te lande niet alle katholieken zich even goed thuis in wat prof. Rogier de „getto-sfeer” van het isolement noemt. In een voordracht over „Lezen en schrijven bij katholieken” kwam deze Nijmeegse hoogleraar tot een interessante conclusie, die wij uit de Volkskrant citeren:

„Overzien wij de katholieke boekenproductie der laatste halve eeuw, dan is er ongetwijfeld ontzaglijk veel verbeterd, maar er zijn toch nog nauwelijks boeken die bewust pogen bij te dragen tot het algemene culturele leven van de natie. Ook in dit opzicht wordt de katholieke herleving nog te veel gezien als een naar zich toe halen, als een recht, veel meer dan als een plicht tot geven.”

Het verslagje in het blad eindigt met de woorden:

„De muren van een al te scherp isolement, dat alleen maar rechten kent, moeten wij bewust doorbreken in het plichtsbeseft een volwaardige bijdrage te moeten leveren tot de algemene Nederlandse cultuur.”

Een positief geluid, dat alle aandacht verdient. Onder de katholieke jongeren schijnt trouwens wel het een en ander in beweging te zijn. Aan de grote

enquête die het weekblad Vrij Nederland nog niet zo lang geleden onder de jongeren van 18-30 jaar uitschreef, hebben 253 jonge katholieken meegedaan, die tezamen 11% van het totaal aantal inzendingen voor hun rekening namen. Dat is op zichzelf natuurlijk niet zoveel, maar de redacteur van V.N. tekent erbij aan:

„Wat me belangrijker leek is hoe deze jongelieden geantwoord hebben. En als 29% echtscheiding toelaatbaar acht, als 19% geen bezwaar heeft tegen een huwelijk tussen partners van verschillende godsdienstige overtuiging, als 52% denkt dat de gehuwde vrouw een beroep mag uitoefenen, dan zullen deze antwoorden ongetwijfeld niet helemaal representatief voor de katholieke jeugd zijn. Maar zij bevatten wel een ernstige waarschuwing.”

Helaas vermeldt de redacteur niet welke waarschuwing; het lijkt ons deze: dat de kerk bezig is van de jeugd, en daarmee van de werkelijkheid, te vervreemden.

In Het Parool lazen we het volgende belangrijke nieuws:

„In de noodwachtelijke Bescherming Bevolking, die nu in opbouw is, kan een groetplicht worden ingevoerd. De minister van binnenlandse zaken heeft namelijk een beschikking doen uitgaan, waarin het instellen van verplicht salueren mogelijk wordt gemaakt. Aan de burgemeesters is een nadere uitwerking van deze groetplicht overgelaten, zodat deze plicht van plaats tot plaats kan verschillen.”

Als de minister al niets beters te doen heeft, laten we dan hopen dat de burgemeesters verstandiger zullen zijn.

De Nederlandse Vereniging voor Sexuele Hervorming heeft, zo lazen wij in „Verstandig Ouderschap”, een advertentie geplaatst in het december-nummer van het maandblad „Spreekuur Thuis”, een blad dat door de Nieuwe Rotterdamse Courant in samenwerking met de Koninklijke Nederlandse Maatschappij tot Bevordering der Geneeskunst wordt uitgegeven. In deze advertentie werd in zeer voorzichtige bewoordingen op het doel van deze vereniging en van de daaraan verbonden stichting gewezen, waarbij de nadruk viel op het aspect van geboortebeperving.

„Verstandig Ouderschap” schrijft: „Niet alleen plaatste „Spreekuur Thuis” deze advertentie, maar ook deelde de redactie ons (...) mede, dat zij ons dankte voor de opdracht en hoopte „dat deze eerste advertentie het begin zal zijn van een regelmatige (advertentie) campagne”.

Het tweede bedrijf van dit kleine drama werd geleverd door het r.-k. dagblad „De Sirene” te Oss,

dat een artikel publiceerde onder de titel „Niet thuis”, waarvan wij de conclusie citeren:

„Blijkens zijn jongste aflevering werkt het maandblad „Spreekuur Thuis” mee aan de verspreiding van propaganda voor deze vereniging (de N.V.S.H.) en voor haar bureaus, waar men — zo staat tevens in de advertentie te lezen — „adviezen kan krijgen over geboortebeperving”. Men begrijpe ons goed: wij willen hier niet stellen dat „Spreekuur Thuis” vereenzelvigd moet worden met een uitgave van de N.V.S.H., noch willen wij suggereren dat de redactie van dit medisch voorlichtingsorgaan een humanistische, onchristelijke aap in de mouw koestert, maar wél stellen we hier ronduit dat „Spreekuur Thuis” zich door opname van de publikatie van de N.V.S.H. bestempeld heeft als een voorlichtingsorgaan dat aanbeveling van wegen toelaat en verspreidt, die voor katholieken principieel niet te betreden zijn. En daarom behoren zij tegen „Spreekuur Thuis” voortaan „niet thuis” te laten horen...”

De ontknoping van dit bij uitstek Nederlandse spel, dat men „Verdeel en heers” zou kunnen noemen, was uitermate kort. Op 12 december 1958 schreef de redactie van „Spreekuur Thuis” ons, dat zij op onze suggestie tot herplaatsing van de betrokken advertenties niet kon ingaan. Zij voegde hieraan toe, dat zij ook in de toekomst onze advertenties niet meer zal kunnen opnemen.”

Tot zover „Verstandig Ouderschap”; wij hebben nogal breedvoerig geciteerd, omdat wij meenden dat u geen detail van dit zo schone voorbeeld van rooms-katholieke verdraagzaamheid mocht ontgaan. Het lijkt ons overbodige moeite om de redactie van „De

Sirene” nog eens het verschil tussen humanisme en N.V.S.H. uiteen te gaan zetten; een ernstiger aspect van de zaak vinden wij, dat de uitgeefster van een dagblad dat wij zo vaak met instemming citeren, de uitgeefster van de Nieuwe Rotterdamse Courant, blijkbaar zo snel het hoofd buigt voor deze katholieke agressie en daarmee het in die kring wél levende beginsel van verdraagzaamheid zo schromelijk verzaakt.

Mag de humanistische, onchristelijke aap die uw redacteur nu eenmaal zo graag is, onze vrienden van „De Sirene” en hun aanhang dan tot slot nog even wijzen op een bijzonder goed artikel van de medische medewerker van het Algemeen Handelsblad in een nummer van dit dagblad van alweer enige maanden geleden, waarin wij onder andere vermeld vonden:

„dat 30 pct. van de leden van de Vereniging voor Seksuele Hervorming, die bepaald niet volstaat met het geven van adviezen voor absolute of periodieke onthouding, bestaat uit rooms-katholieke landgenoten, die in eigen kring blijkbaar een voor hen praktisch te realiseren oplossing voor hun problemen missen.”

Dat artikel eindigt met de behartigenswaardige woorden:

„Het respecteren van anderenmans overtuigingen houdt niet in, dat men bereid dient te zijn de eigen overtuiging prijs te geven, en nog minder dat men gehouden zou zijn te leven naar anderer overtuiging.”

Of van respecteren van anderenmans overtuiging bij blaadjes als „De Sirene” sprake is, wagen wij echter te betwijfelen.

Aan een klein meisje

Dit is het land, waar grote mensen wonen.
Je hoeft er nog niet in: het is er boos.
Er zijn geen feeën meer, er zijn hormonen,
en altijd is er weer wat anders loos.

En in dit land zijn alle avonturen
hetzelfde, van een man en van een vrouw.
En achter elke muur zijn andere muren
en nooit een eenhoorn of een bieteblauw.

En alle dingen hebben hier twee kanten
en alle teddyberen zijn hier dood.
En boze stukken staan in boze kranten
en dat doen boze mannen voor hun brood.

Een bos is hier alleen maar een boel bomen
en de soldaten zijn niet meer van tin.
Dit is het land waar grote mensen wonen...
Wees maar niet bang. Je hoeft er nog niet in.

Uit: Annie M. G. Schmidt, En wat dan nog?, Amsterdam (De Arbeiderspers), 1951⁸.

De „bekrompenheid” van Christelijk Nederland

(Slot van pag. 1)

„Dat voor kerkdiensten zendtijd ter beschikking wordt gesteld, vindt zijn verklaring in het feit, dat, hoe uitgebreid ook de programmataak der omroeporganisaties moge zijn, kerkdiensten uit hun aard daartoe niet behoren. Deze zijn voorbehouden aan de kerkgenootschappen zelve. Daarom wordt dan ook aan de kerkgenootschappen zendtijd gegeven voor het uitzenden van kerkdiensten. Echter niet voor kerkelijke uitzendingen, omdat dat begrip een veel wijder strekking heeft waaronder ook die manifestaties kunnen worden gebracht, die naar strekking en inhoud geen duidelijk onderscheid inhouden ten opzichte van die, welke door omroeporganisaties kunnen worden gebracht.”

Ik zou me kunnen voorstellen dat de kerken hiertegenover zouden stellen, dat die kerkelijke uitzendingen weliswaar door de omroepverenigingen kunnen worden gebracht (in de vorm van gesprekken, klankbeelden, religieuze kunst, enz.), maar dat het tot de vrijheid van de kerken behoort te beslissen hoe zij binnen het kader van hun opdracht hun zendtijd willen besteden. M.a.w. dat zij ook voor dit doel niet afhankelijk willen zijn van de inzichten van b.v. de NCRV (of V.P.R.O.) waarmee zij zich niet (alle) willen vereenzelvigen. Zij zouden bezwaar kunnen hebben tegen de monopoliepositie van de omroepverenigingen op dit gebied, zonder behoefte te gevoelen door het oprichten van een nieuwe omroepvereniging mede te werken aan verdere versplintering van de radio-omroep. In elk geval blijkt, dat met name de Hervormde Kerk in het wetsvoorstel een miskennen ziet van haar eigen bijzondere verantwoordelijkheid.

Hoe dit zij: In 1954 redeneerde minister Cals aldus, dat toekenning van zendtijd aan het Humanistisch Verbond bezwaarlijk was, omdat hij dan ook aan de kerken het recht op kerkelijke uitzendingen niet langer kon onthouden. Wij meenden, dat een humanistisch bezinningswoord veel eer overeenkomst vertoont met een kerkdienst dan met kerkelijke uitzendingen en dat wij overigens geen bezwaar hadden tegen kerkelijke uitzendingen. Het zou mij trouwens niet verwonderen, als de minister omgekeerd tegenover de kerken het argument zou hanteren, dat hij aan hun verlangen niet tegemoet kon komen, omdat hij dan ook het Humanistisch Verbond zendtijd zou moeten geven. Aldus wordt de een tegen de ander uitgespeeld, terwijl vast staat dat althans de Hervormde Kerk en de Vrijzinnige Kerken enerzijds en het Humanistisch Verbond anderzijds elkaars rechten niet zullen betwisten.

Tegen beter weten in

Op 18 maart 1954 richtten wij ons ten verfolge op het onderhoud van 27 januari tot de minister met het verzoek om zendtijd voor uitzendingen van overeenkomstige aard als de kerken wordt toegestaan. Dit verzoek was vergezeld van een ontwerp-amendement op de nieuwe omroepwet met toelichting, dat bij dit artikel is afgedrukt. Het spreekt, dunkt me, voor zich zelf. Toen in de memorie van toelichting op de begroting 1959 (dus vijf jaar later) werd meegedeeld, dat het ontwerp van een nota van wijziging betreffende de omroepwet was gereedgekomen, schreven wij dat 20 oktober 1958 opnieuw. Wederom werd de minister het ontwerp-amendement in overweging gegeven en om eigen zendtijd voor bezinningstoespraken gevraagd. Op 7 februari 1959 verscheen de memorie van antwoord. Zij kende het Verbond geen zendtijd toe. Tegen beter weten in wekte men de suggestie alsof het Verbond als kerkgenootschap om zendtijd had gevraagd. Daartegen richtte zich ons protesttelegram, dat aan het begin van dit artikel is afgedrukt.

De toelichting bevat onder C5 (nieuw B4) nog de volgende „argumentatie”:

„Toekenning van zendtijd aan genootschappen, die geestelijke opbouw en verdieping beogen op andere grondslag dan de kerken, zou de opzet doorbreken van het in de wet neergelegde systeem, een systeem, dat – als gezegd – gebaseerd is op het bestaan van speciale organisaties ter behartiging van de omroep.”

„Men zou dit stelsel ongedaan maken, indien men in afwijking daarvan zendtijd zou toewijzen aan genootschappen, die zich eveneens bewegen op een terrein, dat ook door de omroeporganisaties wordt verzorgd.”

Hierop is mijn antwoord: Ik ontken met beslistheid, dat dit soort uitzendingen door de omroeporganisaties kan worden verzorgd. Het is bij uitstek de taak van de genootschappen op geestelijke grondslag daarvoor de verantwoordelijkheid te aanvaarden. Dat de VARA ons tot nu toe gastvrijheid verleende doet daaraan niets af. Dat wij in samenwerking met de AVRO (sinds kort eens per maand) en met de VPRO sinds lang (nu en dan) voorlichtende en stimulerende uitzendingen verzorgen, raakt de zaak niet. Aan dit soort programma's (te vergelijken met de kerkelijke uitzendingen) zal in elk geval, naast de bezinningstoespraken op zondag behoefte blijven bestaan. De ervaring heeft onomstotelijk en afdoende geleerd, dat deze bezinningstoespraken niet behoren tot het terrein, dat ook door de omroeporganisaties wordt verzorgd. Dit „argument” is een drogreden, reeds vanwege het simpele feit dat er geen humanistische omroeporganisaties zijn!

Wij wensen ons niet te laten dringen in de positie van bedelaars om wat zendtijd bij de omroeporganisaties! Wij nemen met beslistheid stelling tegen de suggestie van „christelijk” Nederland, dat politieke, vrijzinnige of algemene omroeporganisaties eigenlijk toch al humanistisch zijn. Wij eisen ruimte voor onze uitzendingen op een wijze, die recht doet aan de eigen aard en waarde van onze levensovertuiging. Niet als tweede-rangs stichtelijkheid, maar als bezinning van eigen orde.

Het is de bekrompenheid van „christelijk” Nederland – wie zijn dat eigenlijk? de politici en organisatoren der confessionele machtsformaties? – dat zij de eigen aard van het humanisme miskennen. Maar zij vergeten dat in dit geval vast staat dat honderdduizenden wekelijks luisteren naar de humanistische uitzendingen, waarop veelal door honderden persoonlijk gereageerd wordt. Dat zegt wat in de radio-wereld! Dan kunnen de humanisten toch zelf een omroeporganisatie stichten? zegt men. Maar dat willen wij niet. Wij wensen geen verdere verzuiling van de omroep! Wij hebben geen behoefte aan humanistische jazz-, hoorspel-, concert- en ontwikkelingsuitzendingen. Maar laat het ons niet gezegd worden, dat wij het niet zouden kunnen. Ik vraag alle lezers, humanisten en geestverwanten en sympathiserenden: Zou men ons terecht kunnen toevoegen, dat wij niet in staat zijn 1, 2 of 3% van de luisteraars te organiseren? Dat zijn 30.000, 60.000, 90.000 van de honderdduizenden, die naar ons luisteren! Dan vergist men zich naar mijn vaste overtuiging.

Alle schijnbaar zo objectieve redeneringen komen er op neer, dat humanisten de zendtijd onthouden zal worden, waarop christenen aanspraak kunnen maken. Dat is onaanvaardbaar. Wij maken aanspraak op 52-zondag-kwartiertjes voor humanistische bezinning. Want het gaat niet om de belangen van de humanistische beweging, maar om die van de luisteraars. Daar zal men meer van horen, denk ik.

DR. J. VAN PRAAG

Paragraaf 2 A:

De zendtijd van genootschappen op geestelijke grondslag

Artikel C 5bis (nieuw B 4bis)

1. Aan genootschappen op geestelijke grondslag kan onze Minister telkens voor de tijd van vijf jaar op hun verzoek zendtijd toestaan voor uitzendingen van overeenkomstige aard als de kerken is toegestaan.
2. Het totaal van de in het vorige lid bedoelde zendtijd bedraagt niet meer dan 1½% van de zendtijd van de binnenlandse omroep.
3. Het derde lid van artikel C 4 (nieuw B3) en artikel C 5 (nieuw B4) zijn van overeenkomstige toepassing op uitzendingen van genootschappen op geestelijke grondslag.

Toelichting

Artikel C 5 bis (nieuw B4 bis) 1. Onder genootschappen op geestelijke grondslag worden verstaan genootschappen, beoogende uitsluitend of voornamelijk een bepaalde levensovertuiging te behartigen, die als zodanig in hoofdzaak niet van maatschappelijke of culturele aard is.

Erkend moet worden dat zulke organisaties op andere wijze moeilijk over hun passende zendtijd kunnen beschikken. Zij zullen naar genoegen duidelijk moeten maken, dat hun uitzendingen van zodanige aard zijn en zozeer in een behoefte voorzien, dat de toekenning van zendtijd uit dien hoofde gerechtvaardigd is. De uitzendingen zullen dienovereenkomstig in hoofdzaak op rustdagen geschieden.

Wanneer gesproken wordt van uitzendingen „van overeenkomstige aard als de kerken is toegestaan”, dan wordt daarin niets uitgesproken omtrent waardering van deze uitzendingen vergeleken met die van de kerken, doch uitsluitend de nadruk gelegd op het feit dat zij in hun aard de grenzen die aan de uitzendingen der kerken zijn gesteld niet zullen overschrijden. Zo dienen b.v. in dit verband als uitzendingen die „overeenkomen” met kerkdiensten beschouwd te worden, die uitzendingen van genootschappen op geestelijke grondslag die beogen in de vorm van het gesproken woord op thetische wijze de bezinning te bevorderen op de geestelijke grondslagen van zulk een genootschap; uiteraard overeenkomstig het bepaalde in artikel A 16 (nieuw A 15).

2. Hetgeen bij artikel C 4 (nieuw B 3) tweede lid omtrent het maximum is opgemerkt, is hier uiteraard van overeenkomstige toepassing. Het laat zich niet aanzien, dat de zendtijd, uit dezen hoofde toe te kennen, voorshands meer dan een fractie van een percent van de totale voor de binnenlandse omroep beschikbare zendtijd zou gaan uitmaken.

Bij genootschappen als hier bedoeld bestaat geen aanleiding de erkenning voor onbepaalde tijd te verlenen. Bij de onderlinge verdeling zal rekening gehouden moeten worden met de betekenis van elk betrokken genootschap in het volksleven.

Verwerpelijk radiobestel

Het onlangs verschenen regeringsantwoord omtrent het ontwerp-omroepwet is voor het Humanistisch Verbond een ernstige teleurstelling. Het komt te enen male onvoldoende tegemoet aan de verlangens, die over het algemeen in humanistische kring met betrekking tot het radiobestel leven. En het biedt geen mogelijkheid voor humanistische uitzendingen.

Wat verwachten de meeste humanisten eigenlijk van de radio? Er zijn er zeer velen zoals ondergetekende, die rondweg op het standpunt staan, dat slechts een nationaal omroepbestel ons uit de nu al jaren slepende moeilijkheden kan redden. Anderen echter vrezen daarvan een verdere monopolisering van de omroep voor het „christendom”. In elk geval is iedere humanist er van overtuigd, dat verzuiling, ook van de radio een kwaad is. En als die verzuiling dan bovendien nog leidt tot discriminatie van onze levensovertuiging, dan zullen wij ons daar met hand en tand tegen gaan verzetten. Wij kunnen niet aanvaarden afhankelijk te zijn van de gastvrijheid van de niet-Christelijke radio-omroepverenigingen, welk respect wij overigens deze verenigingen ook toedragen. En wij kunnen evenmin aanvaarden achtergesteld te worden bij de kerken, die wel door middel van kerkdiensten hun stem in de aether zullen kunnen laten horen.

De nieuwe omroepwet laat de verdeeldheid in de omroep ook in de toekomst vrijwel onverkort voortbestaan. Niet alleen t.a.v. principiële programma's, maar ook t.a.v. amusement, kunst, wetenschap, enz. Die verdeeldheid dateert al van het zendtijdenbesluit van minister Reymer in 1930, toen besloten werd de zendtijd toe te wijzen aan de vier grote omroepverenigingen en de V.P.R.O. Op technisch en administratief gebied kwam er enige samenwerking en er ontstond ook een zogenaamd „gezamenlijk programma” hetwelk in de praktijk echter niet erg aan de verwachtingen heeft beantwoord. In de jaren na de bezetting is er geen wezenlijke verandering in deze onbevredigende toestand gekomen; ook de nieuwe wet zal deze niet teweeg brengen.

Het ingediende ontwerp handhaaft blijkens de memorie van antwoord in de praktijk het systeem van de omroeporganisaties. Maar wel komt er de mogelijkheid om voor nieuw op te richten organisaties eigen zendtijd te verkrijgen. Dat is een principiële verbetering. De samenwerking binnen de tegenwoordige stichting Nederlandse Radio Unie blijft naar gevreesd moet worden een zwak geval. Reclame in de aether blijft behoudens de uitdrukkelijke toestemming van de minister – verboden. Propaganda en politieke voorlichting blijven toegestaan; de zendtijd voor politieke partijen wordt daarenboven wettelijk geregeld. De taak van de overheid in het omroepbestel zal geen andere zijn dan het bieden van steun aan het particulier initiatief „krachtens haar zorg voor het algemeen belang”. Kerkgenootschappen kunnen zendtijd toegewezen krijgen voor de uitzending van kerkdiensten tot in totaal hoogstens vijf procent van de zendtijd.

Wat ons als humanisten in deze opzet niet bevalt is duidelijk. In de eerste plaats blijft de „apartheid” in de aether geheel gehandhaafd. Daarmede blijven muren en scheidslijnen bestaan, die beter als schadelijk voor het saamhorigheidsbesef van onze gehele volksgemeenschap hadden kunnen worden afgebroken, althans voor een groot deel. Als humanisten menen wij, dat wij als mensen in de gemeenschap een gezamenlijke verantwoordelijkheid dragen en dat men dus niet onnodig het open contact tussen de samenstellende delen van onze bevolking moet verbreken. Er zijn in het leven

nu eenmaal meer dingen, die men gemeenschappelijk kan doen dan waarvoor men gescheiden moet optrekken en daarop zou – met eerbiediging dus van iedere overtuiging – ook in de omroepregeling de nadruk behoren te worden gelegd.

En in de tweede plaats weigeren wij er in te berusten, dat andermaal de belijders van de christelijke levensovertuiging een bevoorrechte behandeling zullen genieten van de overheid; wij passen er voor om opnieuw ter wille van de fictie ener „christelijke” natie in de hoek gedrukt te worden van de Nederlandse staatsburgers, die het zullen moeten hebben van de klui-ven, die hier en daar op grond van rechtvaardigheidsoverwegingen worden toegeworpen.

In dit verband brengen wij in herinnering de resolutie over het radiobestel, die door ons congres in 1948 werd aangenomen en als volgt luidt:

Het Congres van het Humanistisch Verbond, op 7 maart 1948 te Utrecht bijeen,

Gehoord de besprekingen over het radio-vraagstuk,

Erkende, dat de regeling van het toekomstige radio-bestel in Nederland mede beïnvloed zal mogen zijn door radio-technische factoren, rakende de politieke en levensbeschouwelijke verhoudingen in ons land;

spreekt uit:

dat het toekomstige bestel voor het Humanistisch Verbond méér aannemelijk zal zijn

a. naarmate daarin deugdelijker waarborgen zijn gegeven, dat het humanistische woord in de aether kan klinken in een omvang als past bij de betekenis der buitenkerkelijke humanisti-

sche geestesstroming in en voor ons culturele leven;

b. naarmate het verlangen naar vrije meningsuiting daarin beter – binnen de grenzen, door de wet te stellen – tot zijn recht zal komen, en

c. naarmate in dat bestel de samenbindende krachten in ons geestelijk en maatschappelijk leven zullen worden versterkt, mede doordat ten aanzien van belangrijke vragen van leven en wereld in de „gesproken-woord” uitzendingen het hoor en wederhoor uitgebreidere toepassing zal vinden;

en dringt er bij al diegenen, die enige zeggingschap of invloed hebben ten aanzien van de toekomstige regeling van het radio-bestel, op aan, niet slechts bij de keuze van de grondslagen, waarop dat bestel zal worden opgetrokken, maar ook bij de uitwerking van eenmaal gekozen grondslagen, het bovenomschreven gezichtspunt als richtsnoer te aanvaarden.

De vraag blijft intussen wat ons te doen staat. Moeten wij er maar op hopen, dat ook onder de nieuwe regeling modi gevonden worden, die anderen en ons in moeilijkheden kunnen brengen? Of moeten wij ons gaan organiseren in een eigen humanistische omroeporganisatie, die de verzuiling nog wat completer zal maken en het beeld van 1930 zal aanpassen aan de inmiddels veranderde verhoudingen?

Beter ware het ongetwijfeld indien het niet zover behoefde te komen. Indien er na alle gebedel bij minister Cals van de afgelopen jaren nu eindelijk eens een regeling kon worden getroffen, waarbij ook aan de noodzakelijkheid van een humanistisch geluid in de aether recht zou worden gedaan. Indien er alsnog een omroepbestel in het leven zou kunnen worden geroepen, dat de verscheidenheid in ons volk tot gelding brengt zonder aan de zozeer gewenste eenheid tekort te doen. Het is daarvoor nog niet te laat.

ROETHOF

Betreurenswaardige lacune

Voor regerings- en voogdijpupillen slechts r.k. en prot. chr. internaatsscholen

Het buitengewoon lagere onderwijs in Nederland omvat meer dan 260 scholen met ongeveer 40.000 leerlingen. Een speciale tak van onderwijs, dat altijd in internaatverband gegeven wordt, is het b.l.o. aan regerings- en voogdijpupillen. Meer dan 2000 kinderen volgen dit onderwijs.

Volgens de laatste gegevens, mij welwillend ter beschikking gesteld door de Groningse hoogleraar in de Kinderpsychiatrie, dr. Th. Hart de Ruijter,* zijn voor deze kinderen 19 scholen beschikbaar, als volgt te verdelen:

8 r.k. gewone jongensscholen; 4 r.k. gewone meisjesscholen; 2 r.k. gespecialiseerde scholen voor zwakzinnige jongens; 3 prot. chr. gewone scholen en 2 prot. chr. gespecialiseerde scholen voor zeer moeilijk opvoedbare jongens. Totaal dus 14 r.k. en 5 prot. chr. internaatsscholen. Openbare b.l.o.-scholen voor regerings- en voogdijpupillen zijn er niet.

Dit valt te meer op wanneer men bedenkt, dat de andere takken van het b.l.o. (met uitzondering van het onderwijs aan doofstommen; ook daar geen openbare scholen; slechts 6 bijzondere scholen) naast bijzondere ook openbare scholen tellen. Zo zijn er 85 openbare en 158 bijzondere scholen voor zwakzinnigen; 6 openbare en 21 bijzondere scholen voor ziekelijke kinderen; 7 openbare en 10 bijzondere scholen voor moeilijk opvoedbare kinderen; tenslotte 3 open-

bare en 8 bijzondere scholen voor leer- en gedragsmoeilijkheden (deze laatste cijfers dateren van 1955 en zijn dus niet geheel up to date).

De regerings- en voogdijpupillen vormen wel een heel aparte categorie onder de 40.000 kinderen, die het b.l.o. volgen. Immers zij hebben nauwelijks of geen banden met hun familie. Zij zijn derhalve volledig aangewezen op de verstandelijke, pedagogische en religieuze vorming op de internaatsscholen. Men kan veilig aannemen, dat 20 à 40 procent van deze kinderen van huis uit buitenkerkelijk zijn. Waarom moeten ook deze kinderen in r.k. en prot. chr. inrichtingen worden opgevoed?

Het valt stellig te waarderen, dat vooral van r.k. zijde zoveel voor deze kinderen wordt gedaan. Of schuilt hier het addertje der bekeringsijver onder het gras der naastenliefde?

In ieder geval lijkt het ons de taak der regering, een juist evenwicht te scheppen bij het b.l.o. voor regerings- en voogdijpupillen en derhalve zorg te dragen voor een voldoende aantal internaatsscholen op niet-confessionele grondslag.

Dat de situatie aldus gegroeid is, valt wel te begrijpen. Een voorkeur voor r.k. en prot. chr. internaatsscholen ligt voor de hand. De r.k. en orth. protestantse kerkgenootschappen be-

(Vervolg op pag. 5)

Jonas, de man zonder antwoord

Op de Berlinale van 1957 werd een Duitse film vertoond, die allerwegen de aandacht trok. Nu, na anderhalf jaar, is deze film, „Jonas”, gemaakt door de psychiater Ottomar Domnick ook in de Nederlandse bioscopen verschenen.

Wij mogen daar blij om zijn, want wat we in Jonas te zien krijgen is „film pur”. Hij grijpt terug op de verworvenheden van de Duitse avantgarde, op het werk van pioniers als Richter, Ruttmann enz., maar daarmee boort hij de bronnen aan, waaruit de echte filmkunst opwelt.

De vraag, in hoeverre het „goede spel” van de hoofdpersoon de waarde van het werk bepaalt, komt hier niet eens ter sprake: de regisseur speelt een superieur spel, waarin het geluid (teksten, vermaningen, uitroepen) het beeld ondersteunt. Voorwerpen (hoeden, moderne huizenblokken in Stuttgart, het lege plaveisel van de grote stad) hebben een even grote dramatische kracht als het gezicht en de gestalte van Jonas en zijn prota- en antagonisten.

Geen literaire, geen toneelmatige elementen dragen tot het effect bij, er wordt gewerkt met de middelen van de film en alleen en uitsluitend met deze.

„Jonas” is een symbolische film en een abstracte film, het verhaal (als men het zo mag noemen) is in enkele regels samen te vatten, tot hoeveel geïnterpreteer en gefilosofeer het dan ook aanleiding moge geven.

Jonas, een jonge man die volkomen op zichzelf is aangewezen in een grote stad, koopt op

zekere dag een hoed, het symbool voor de bescherming, de beschutting.

De hoed wordt gestolen en Jonas steelt op zijn beurt, uit woede, uit frustratie, de hoed van een ander. Maar met die hoed „(een boemerang van vilt)” keert het verleden tot hem terug en wordt zijn schuldgevoel acuut, want die hoed draagt de initialen van een vriend, die tijdens hun beider vlucht uit het concentratiekamp werd aangeschoten en door Jonas in de steek werd gelaten. Het meisje uit de hoedenwinkel tracht hem te helpen, maar Jonas neemt de hem toegestoken hand niet aan: eenzaam verdwijnt hij in de asfaltwoestenij, terwijl de motorpolitie hem aanmaant door te lopen, op de vlucht te blijven, voor zichzelf, de mensen en zijn verleden.

In een beschouwing over de redenen, die hem tot het maken van de film „Jonas” hebben gedreven, zegt Ottomar Domnick o.m. het volgende: „Ik wilde in deze film een *toestand* laten zien. De toestand van de moderne doorsneemens. Overgeleverd aan de invloeden, de slagwoorden, de verlokkingen, de druk van het moderne leven. Zonder diepe menselijke en religieuze bindingen, vereenzaamd, contactarm. Onmachtig om met zichzelf en zijn verleden in het reine te komen.”

De mijns inziens gerechtvaardigde kritiek die men op deze film kan hebben, moet dunkt mij hierop aansluiten. Men mag de regisseur niet verwijten dat zijn film te cerebraal, te koud is, dat de Jonas-figuur te weinig medelijken en mededogen oproept, want deze koelheid is hier functioneel. Men mag hem niet verwijten dat hij een analyse geeft en geen diagnose stelt, dat de film eindigt als een open vraag, want géén oplossing is soms positiever en zeker eerlijker dan een geforceerd happy-end. Men mag hem ook niet verwijten dat hij zijn métier (Domnick is psychiater) niet verloochent, maar

Lezingen voor de radio

Zondagmorgen 29 maart geen uitzending.

5 april, 9.45 uur (VARA): dr. J. P. van Praag over „Eten om te leven”;

12 april, 9.45 uur (VARA): prof. dr. G. Stuiveling over „Weer een jaar Humanistisch Verbond”;

13 april, 16.45 uur (AVRO): mr. A. Stempels over „Verhoudingen in het pleeggezin” (uitzending in de serie Van Mens tot Mens).

U kunt zich op de wekelijks verschijnende teksten van de lezingen abonneren door overschrijving van f 4,- per jaar op giro no. 304960, t.n.v. Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht. Losse nummers f 0,25.

men mag hem wel verwijten, dat hij hier een ziektegeval tot het normale verheft. Niemand kan mij wijsmaken, dat de „moderne doorsneemens” zoals Domnick het stelt, zó vereenzaamd, zó volkomen contactloos, zó ziek is als deze Jonas. Men kan zich niet aan de indruk onttrekken dat de problemen die hier worden opgeworpen, met name het schuldcomplex, méér gelden voor het moderne Duitsland met zijn „Wirtschaftswunder” en zijn verdrongen verleden dan voor ons.

Dit neemt niet weg, dat „Jonas” een bijzonder interessante film is, een oase in de woestijn der cliché-producten, waarmee ook en vooral de Duitse filmmarkt ons overstroomt. Tot het artistieke succes hebben behalve de regisseur zeker ook de regie-adviseur Herbert Vesely (die de niet minder opmerkelijke experimentele film „Nicht mehr fliehen” maakte), en de schrijver van het commentaar, de bekende publicist H. M. Enzensberger bijgedragen.

WILLY BERG.

(Slot van pag. 4)

schikken immers over een uitgebreid organisatie- wezen, dat de jongelui kan opvangen, nadat zij de b.l.o.-scholen hebben verlaten en in de maatschappij een plaats hebben gevonden. Toch blijft het een bedenkelijk feit, dat honderden jongelui een r.k. of prot. chr. opvoeding ontvangen, die hun van huisuit niet ligt.

Wij geloven vast en zeker, dat zeer velen onder de 2000 regerings- en voogdijpupillen zich harmonischer zouden kunnen ontplooiën in een humanistische internaatsschool.

Het Humanistisch Verbond is bezig met de opbouw van een organisatie wezen voor buitenkerkelijken, waarin de buitenkerkelijke regerings- en voogdijpupillen eventueel opgevangen kunnen worden na het verlaten van hun internaatsscholen.

Juist met het oog op de nazorg verdienen m.i. humanistische b.l.o.-scholen voor regerings- en voogdijpupillen van buitenkerkelijken huize de voorkeur boven neutrale of openbare inrichtingen.

Doch dit alles is nog slechts toekomstmuziek.

In ieder geval dient zo spoedig mogelijk iets gedaan te worden aan de opheffing van deze betreurenswaardige lacune in het b.l.o. Wij bespraken in het bijzonder het lot van de ruim 2000 regerings- en voogdijpupillen. Ook de ongeveer 1300 doofstomme kinderen, die aangewezen zijn op r.k. en prot. chr. instituten, mogen niet uit het oog verloren worden.

Van discriminatie t.a.v. de buitenkerkelijke kinderen in beide categorieën is stellig sprake. Aan deze ongewenste toestand, die veel psychisch en geestelijk leed meebrengt, moet zo spoedig mogelijk een einde gemaakt worden.

Het lijkt mij de taak van het Humanistisch Verbond, eigen verantwoordelijkheid in deze te beseffen en stappen te ondernemen in het belang van de buitenkerkelijke regerings- en voogdijpupillen en doofstommen.

P. D. VAN ROYEN.

*) Men leze „Inleiding tot de Kinderpsychologie” (Groningen, 1955) van zijn hand, met uitvoerige gegevens over het B.L.O.

Kenmerken van het idealisme

Men is op de verkeerde weg, wanneer men Hitler promoveert „tot een idealist op zijn manier”. Zoals de N.R.C. onlangs deed.

Zeer terecht wees J. B. Meijer hierop in het voorlaatste nummer van M. en W. Idealisten van de soort, waarop de N.R.C. doelt, zijn meer gedreven en bezeten dan strijders voor een ideaal. Het is niet steeds gemakkelijk de juiste grenzen te trekken, waar men nog van idealisme kan spreken en waar dit idealisme ophoudt en verwordt tot pathologische bezetenheid. Hieruit is verklaarbaar waarom men tot zo verschillende oordelen is gekomen over de groten uit de wereldgeschiedenis als Caesar, Robespierre, Napoleon, Bismarck en Lenin. Uiteraard is ieder oordeel ook min of meer afhankelijk van de tijd, waarin dit oordeel wordt uitgesproken of juist gezegd: van de tijdgeest. Kan men bij de verklaring van Lenin, dat de thans levende individuen slechts „mest zijn voor de velden van de toekomst” nog spreken van idealisme? Ik meen van niet. Welke waardemeter moet men hier dan aanleggen? Een verhelderend antwoord is m.i. gegeven door Fromm in zijn „De angst voor vrijheid” (Ned. vert. pag. 195):

„Zegt men, dat de mens aan niets, dat hoger is dan hijzelf, onderworpen is, dan ontkent men daarmee nog niet de waardigheid van idealen. Het is, integendeel, de sterkste bevestiging van het bestaan van idealen. Het dwingt ons echter tot een kritische analyse van wat een werkelijk ideaal is. Men is heden ten dage in het algemeen bereid ieder doel, waarvan het bereiken geen

stoffelijke winst impliceert, als een ideaal te beschouwen — alles waarvoor men meer egoïstische doelen zou willen opgeven. Dit is een zuiver psychologische en daarom betrekkelijke opvatting van wat een ideaal is. Bezien vanuit dit subjectivistisch standpunt bezit de fascist, die zowel door de begeerte gedreven wordt om zich aan een hogere macht te onderwerpen als door de drang tot een tiranniseren van anderen, evenzeer een ideaal als de man, die voor menselijke gelijkheid en vrijheid strijdt. Op deze basis laat zich de problematiek van het ideaal nooit oplossen.

Wij moeten hier het verschil onderkennen tussen echte en schijnbare idealen — een verschil, dat even fundamenteel is als het onderscheid tussen waarheid en schijn. Alle echte idealen hebben één ding gemeen: zij brengen het verlangen tot uitdrukking naar iets, dat nog niet bereikt is, maar dat wenselijk is met het oog op het einddoel van individuele ontplooiing en individueel geluk... Wij komen aldus tot de definitie van het echte ideaal als „elk ideaal, dat de ontplooiing, de vrijheid en het geluk van de persoonlijkheid bevordert,” en van het schijnbaar ideaal als „elk dwangmatig en irrationeel doel, dat wel subjectief als aantrekkelijk en aangenaam wordt ondervonden (zoals de drang tot onderwerping), maar dat in werkelijkheid schadelijk voor het leven is.”

P. KRUG.

„Goed en kwaad”: openbaar gesprek in Den Haag

„De fundering van de zedelijke norm goed en kwaad” was het onderwerp van het openbaar gesprek, dat ook dit jaar weer door de Haagse gemeenschap was georganiseerd. Ongeveer driehonderdvijftig toehoorders hebben enkele uren gebloeid geluisterd naar het gesprek, dat gevoerd werd tussen prof. dr. W. Banning, pater S. Jelsma en dr. J. P. van Praag, waarbij prof. dr. J. P. Mazure als gespreksleider optrad. Allereerst kreeg elk der gesprekspartners een kwartier gelegenheid om zijn visie op dit veelzijdige onderwerp te geven. De eerste spreker dr. J. P. van Praag begon zijn uiteenzetting met er op te wijzen, dat de mens zich geplaatst ziet in een raadselachtige wereld. Deze mens ontdekt in zichzelf een richtingsbesef, een besef van waarden en normen van mooi en lelijk, goed en kwaad. Het leven dwingt hem te reageren, ja of neen te zeggen, de dingen te toetsen op hun waarde met betrekking tot de levensontplooiing. Over de innerlijke wegwijzer, de toetssteen valt veel te zeggen, zowel psychologisch als sociologisch. Toch is dit waardebesef niet volledig te verklaren, evenmin als te verklaren is, waarom de wereld is zoals zij is. Een antwoord op de vraag naar de oorsprong van dit richtinggevend beginsel heeft de humanist dus niet, maar desniettemin wordt de geldigheid van zijn zedelijk oordelen hierdoor niet aangetast.

Dr. Van Praag kon zich niet verenigen met Rousseau's opvatting, dat de mens van nature goed is. Zijn visie meende hij het best weer te kunnen geven met deze variant op de Heidelbergse catechismus: De mens is van nature geneigd tot alle kwaad, zij het niet geheel en al onbekwaam tot enig goed. Het zedelijk keuren en beleven is niet het resultaat van een eerder ontdekt levensdoel, dat verband houdt met een bepaalde wereldbeschouwing, maar omgekeerd: de mens, die zichzelf en de wereld leert kennen, die toetst en keurt, vindt tenslotte te midden van zijn medemensen dat, wat in het leven van waarde is.

In het zedelijk beleven wordt het ware mens-zijn verwerkelijkt. Dit geeft hem wel geen garantie, dat hij in zijn zedelijk handelen niet te kort zal schieten, doch hij ervaart de doorbraak van de menselijkheid in een wereld, die voortdurend door onmenselijkheid wordt bedreigd.

Anderen was het uitgangspunt van prof. Banning, die er op wees, dat de mens al vroeg tot de ontdekking komt van het „geschonden leven”. Er groeit in hem een hunkering naar het gave, waarachtige, ongeschonden leven, dat tenslotte gevonden wordt in Jezus Christus. Wanneer Christus in ons leven komt, wordt er in de mens iets ondersteboven gegoooid, in de geschonden mensenwereld wordt iets ervaren van het Koninkrijk Gods. De Bergrede wijst ons naar een leven van vrede, reinheid van hart en gerechtigheid. Wij worden hierbij echter niet ontheven van onze eigen verantwoordelijkheid. Nooit kunnen wij elkaar concreet voorschrijven, wat de ware moraal is.

Pater Jelsma verklaarde, dat hij zich ten opzichte van de fundering van de zedelijke normen vaak onzeker voelde. Laat de mens zich uitsluitend leiden door eigenbelang? Het blijkt, dat hij juist door boven dit eigenbelang uit te komen het ware menselijke geluk en de medemenselijkheid ontdekt. In het opgaan in de dienst aan de medemens ontstaat de idee van het ideale beeld, belichaamd in Christus. Wij ontdekken de universele wet van de dienstbaarheid, van de liefde, welke wet door Christus tot meerdere klaarheid komt.

In de discussie, die op deze drie inleidingen volgde wees Van Praag er op, dat men wanneer men Christus tot richtsnoer van zijn leven neemt hiertoe toch komt door een keuze, waarbij men uitgaat van een reeds aanwezig normbesef. Banning repliceerde, dat ook al is er een zedelijk besef a priori, dit toch inhoud krijgt door Christus.

Als vergelijking gebruikte Banning het beeld van de lamp, die eerst kan branden, wanneer er een elektrische stroom door gaat. Het zedelijke, het gave leven is niet uit de mens, maar uit God.

Van Praag wees naar aanleiding van Jelsma's formule van de dienstbaarheid aan een groter geheel op het gevaar, dat deze dienstbaarheid ontardt in een gehoorzaamheid, welke boven de zedelijkheid komt te staan (gehoorzaamheid aan de letter van een heilig boek, aan menselijke uitspraken). Dan wordt de zedelijkheid afhankelijk van een bepaald levensdoel. Jelsma erkende dit gevaar: Men zal altijd weer moeten luisteren naar de stem van het eigen geweten.

Scherp keerde Banning zich tegen Jelsma's constructie van een algemene wet van dienstbaarheid. Hij ontkende het bestaan van een dergelijke algemene zedewet. In de natuur geldt het recht van de sterkste. Een sterrenkundige zei mij, aldus Banning, dat wat wij kosmos noemen meer chaos is. In de mensenmaatschappij zien wij zoveel beestachtigheid, dat het onmogelijk is hierin een zedelijke natuurwet te ontdekken. Het richtsnoer voor ons zedelijk handelen kunnen wij alleen in Christus vinden. Daarom schiet het humanisme hier te kort. Wij zoeken naar een gehoorzaamheid, waarin de hoogste zedelijkheid is verdisconteerd.

Het geweten is weliswaar een vermogen tot zedelijk oordelen, maar het heeft geen inhoud uit zichzelf. Het krijgt deze inhoud uit de cultuurwereld, waarin de mens leeft. Jelsma erkende met Banning, dat er zonde en demonie in de wereld heerst, maar juist de kleurstelling en ontgoocheling hierover bewijzen, dat er in de mens aan deze constatering van het kwaad voorafgaat een hunkering naar gerechtigheid, liefde en vrede. In de mens leeft dus een Goddelijke wet. Banning critiseerde daarna de opvattingen van Jelsma en ook die van het natuurrecht: Als wanneer de mens niet klaar komt met zijn zelf-zucht. Hij moet dan bovendien nog komen tot het besef, dat het niet belangrijk is, dat ik het goede doe, maar dat het goede gedaan wordt.

De mens in het bedrijf

VIII

„'t Was er toch zo schoon....”

NICO was met zijn rafelige broek en rafelige jasmouwen niet bepaald het toonbeeld van de keurige jongste bediende van de boekhoudafdeling.

Hij kwam uit een gezin met acht broertjes en zusjes. Zijn vader had een ingeboren hekel aan werken en probeerde via de mazen van de wettelijke voorschriften op het terrein van de sociale voorzieningen aan de kost te komen. Dat gelukte niet altijd.

In de tijden dat de inkomstenbron van vader niet of niet voldoende opleverde, moest Nico, met zijn broers en zusters van boven de elf jaar, maar zien dat er genoeg inkomsten in het gezin kwamen.

Deze tijden kondigden zich steeds aan door het feit dat Nico dan op zijn werk verscheen zonder in het bezit te zijn van de middagboterham. Het van bedrijfswege aan hem verstrekte brood werd voor een deel opgegeten en voor een ander deel bewaard voor de jongeren thuis. Omdat Nico met zijn loon niet genoeg thuis bracht en daarvoor straf ontving, zocht hij een andere weg om zijn inkomsten te verstevigen. De weg van de kleine dieverijen. Alles was te gebruiken en zijn vader wist het gestolene wel in geld om te zetten.

In dit stadium werd het tijd de Raad voor de Kinderbescherming in te schakelen. Wanneer er niets zou gebeuren, stond de trieste afloop van Nico's leven bij voorbaat vast.

Aan de Raad voor de Kinderbescherming werd een rapport over Nico en zijn situatie uitgebracht.

Het antwoord liet niet lang op zich wachten. De Raad meldde dat de inspectrice bij Nico thuis alles zo schoon had gevonden, zelfs het televisietoestel ontbrak niet. Ondanks een klemmend tegenbetoog waarin duidelijk werd gemaakt dat een schone kamervloer en televisie nog geen waarborg zijn voor geestelijke zindelijkheid bleef de Raad in gebreke.

Korte tijd daarna moest Nico op bevel van zijn vader het dienstverband beëindigen omdat hij als karrejongen bij de schilleboer meer kon verdienen.

Voor vele en herhaalde diefstallen zit Nico nu in een jeugdgevangenis.

Natuurlijk haal ik dit beginsel niet uit de natuur, aldus Van Praag. De mens is óók natuur, doch hij is een tweeslachtig wezen, deel van de natuur en een geestelijk, keurend individu. Jelsma richtte zich tenslotte nog tot Banning met de opmerking, dat wanneer God Liefde is, er iets van deze liefde toch ook in Zijn Schepping te vinden moet zijn. Waarom deze distantie tussen God en Zijn schepselen?

Tot slot merkte pater Jelsma nog op dat wij allen, Christenen en humanisten schepselen Gods zijn: De belangrijkste vraag is: Hoe kunnen wij elkaar vinden?

In zijn slotwoord dankte prof. Mazure de sprekers voor hun boeiende uiteenzettingen.

Deze avond heeft mij wederom overtuigd van de betekenis van dergelijke openbare gesprekken, juist in onze verzuilde samenleving. Zij vormen een belangrijke bijdrage tot een beter begrip voor wat christenen en humanisten beweegt.

P. KRUG.

Twaalf gezworenen en de stem van het geweten

OP het gebied van het oordeel houden we af en toe ons hart vast waar het betreft de meest grove misvattingen in de meest voor de hand liggende situaties. De oude Mozaïsche wet: oog om oog en tand om tand geldt nog veelal als een begrip dat soms fanatiek wordt gehanteerd. Des te verblijdender dat het probleem waarvoor Reginald Rose ons heeft gesteld in „Twelve angry men” blijkbaar een weerklink bij de toeschouwer wekt die het vermoeden rechtvaardigt dat zeer velen onder ons gevoelig blijken te zijn voor bedachtzame overwegingen alvorens een beslissend oordeel te vellen. Het bewijs hiervoor ligt in de terugkeer van het stuk op de gebieden die zich hiertoe lenen: de televisie (waarvoor oorspronkelijk het stuk geschreven werd), de film en nu het toneel. Onafhankelijk van diverse recensies in de bladen heeft zich een publieke opinie gevormd waarvan de invloed een verrassende doorwerking heeft in ruimer kring.

De Nederlandse Comedie bracht het stuk op 21 februari in première. Een jury van twaalf mannen uit de meest uiteenlopende milieus hebben het geval te beoordelen van een jongeman, die ervan beschuldigd wordt zijn vader te hebben vermoord en tegen wie de doodstraf wordt geëist. De beslissing van deze jury zal volgens de wet eensluidend moeten zijn. Elf der gezworenen spreken het schuldig uit. Slechts één hunner verkeert nog in twijfel. Direct met deze laatste man is de betekenis van het stuk getypeerd. Hij wordt niet weerhouden het schuldig uit te spreken omdat hij van de onschuld van verdachte overtuigd is, hij twijfelt. Meer niet voorlopig.

Er lopen heel wat buitenkerkelijken rond, die al lang van plan zijn lid van het Verbond te worden. Ze wachten tot u eens met ze komt praten. Doet u dat vóór het congres.

Rectificatie

In professor Geijls bespreking van prof. Boumans boek „Vijfstromenland”, geplaatst in ons Boekenweeknummer, kwamen een paar storende zetfouten voor. Aan het eind van de tweede kolom stond „gelovig” waar „oplossing” bedoeld was; vlak daarna gelieve men „aller” in plaats van „allen” te lezen.

MENS EN WERELD

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: dr. H. Bonger
Redactiesecretaris: H. P. Danz, Schie-
weg 87c, Rotterdam, telefoon 80641
Administratie, abonnementen en adver-
tenties: Oudegracht 152, Utrecht,
telefoon 10163; postgiro 304960 t.n.v.
Humanistisch Verbond, Utrecht
Advertentietarieven op aanvraag.
Kleine advertenties f 0,20 per woord
Abonnementsprijs voor leden van het
Humanistisch Verbond f 5,— per jaar,
voor niet-leden f 7,50, buitenland f 8,—;
losse nummers f 0,30.

ZIJN twijfel wekt verontwaardiging en weerstand bij de anderen. Hun aanval op het twijfelende jurylid toont dat ze niet wezenlijk overtuigd zijn van het schuldig. Ware dit zo, men had als jury geargumenteed, zakelijk en... redelijk bereid tot hoor en wederhoor. Er heerst teleurstelling omdat één een spaak in het wiel steekt en een unanieme uitspraak onmogelijk maakt. De wens tot die uitspraak wordt beïnvloed door het verlangen zo gauw mogelijk te kunnen verdwijnen om zich bezig te houden met particuliere zaken en genoegens.

De twijfelaar, een architect met een sterk gevoel voor verantwoordelijkheid, weerstaat de frontale aanval der meerderheid. Maar niet zo dat de toeschouwer zich kan identificeren met een sterke man als strijder voor het Recht. Het stuk verbeeldt geen wit-zwartsituatie, het suggereert geen goedkoop gelijk-ongelijk. De architect is het brandpunt van het geweten dat alléén maar vráágt om te mógen twijfelen. — Ik weet nog niet waarom — is zijn simpel antwoord op de harde vragen naar zijn afwijkende beslissing, — maar laten we overwegen. — Hier spreken we van een attitude bij die ene man alleen maar de eis van bedachtzaamheid voorafgaande aan het werk van de jury dat hier mede door zal worden bepaald.

* * *

HET is deze preliminaire eis tot menselijk handelen, als humanistisch kenmerk, die de jury dwingt zich stap voor stap met feiten bezig te houden en waarschijnlijkheden. Het is deze eis tevens, die niet verlangt dat de architect zich ontpopt als een betweter wiens haan tenslotte koning moet kraaien, want schuldig of onschuldig is nog geen uitgemaakte zaak. Het is deze eis tenslotte die maakt dat de ogenschijnlijk overtuigende mede juryleden minder zeker en meer voor rede vatbaar blijken te worden. Deze kracht van rede ontplooit zich op markante wijze wanneer één van de leden die tijdens het overleg zijn schuldig heeft herroepen opeens weer terug wil krabbelen en door zijn hervonden medestanders van karakterloosheid wordt beticht. Ontoelaatbaar in de beslissing over een mensenleven!

Er is sprake van een proces dat zich ontwikkelt, waarvan de invloed zich meedeelt aan een elk van de twaalf gezworenen die ieder op de eigen manier het gewicht hiervan ondergaan. Reginald Rose heeft het zwaartepunt niet gezocht in het typeren van één enkel mens als de zeldzame wijze temidden van onrijpe individuen, maar van de minderheid die het geweten van de meerderheid kan wekken. De houding van één man brengt het proces op gang, het beraad. Men relateert, ontdekt ambivalenties in de eerst schijnbaar betrouwbare bewijsvoering.

De valse homogeniteit van de meerderheid verandert in een moeizame worsteling van twaalf mannen in een afgesloten vertrek, waar de benauwende hitte van het klimaat de onontkoombare verantwoordelijkheid accentueert. Van tijd tot tijd klinkt in deze gelaten atmosfeer de eis tot herstemming, en wanneer tenslotte het eensluidend onschuldig wordt uitgesproken is er van triomfering bij wie ook geen sprake. De juryleden verdwijnen in bezonken ernst: het objectieve oordeel acht althans déze verdachte niet schuldig, op grond van algemeen geldend redelijk inzicht. Persoonlijk gelijk of ongelijk hebben hier afgedaan.

De Nederlandse Comedie zorgde zonder overdreven voorstelling voor een juiste vertolking van een belangrijk menselijk probleem.

v. d. Vl.

IK denk er ZO over

Vijfstromenland

In een vorig nummer van dit blad besprak Prof. Dr. P. Geyl het boek van zijn collega Bouman „Vijfstromenland” op een dergelijke hooghartige en laatdunkende wijze, dat ik niet nalaten wil daartegen te protesteren.

Het werk van Prof. Bouman vertoont oppervlakkigheid, eenzijdigheid, onvolledigheid en onevenredigheid. Hij versiert zijn bladzijden met grote namen. „Hij komt tot zijn stof niet met de onbevangenheid of liever: zelfbeheersing van de man van wetenschap.” Hij vertoont een soevereine eigenzinnigheid en is een onverantwoordelijke fantast. „Hij doet gedurig aan die valse gelijkstelling” van Rusland en Amerika. Prof. Geyl geeft toe: „Bouman is geen communist. Hij spreekt ergens zelfs van de „diabolische” methoden van het communisme. Dat neemt niet weg, dat hij zijn „realistisch pacifisme” bepleit met „bedenklijke trucs”. Zo „doet hij gedurig aan die valse gelijkstelling, maar al te bekend bij meelopers en Derde-weggers”, van Amerika en Rusland. (Onderstrepingen van Ref.) Nu is van deze „valse gelijkstelling” even weinig te bemerken bij Prof. Bouman als bij de genoemde niet-in-oorlogsoplossingen-gelovende groepen. Prof. Bouman konstateert gemeenschappelijke trekken tussen de beide technisch-industriële reuzen en beschouwt dit gigantisme en deze massificatie als een gevaar voor de westerse en onderontwikkelde landen. Prof. Bouman kiest echter welbewust de V.S. met zijn „volkskapitalisme”, dat hij lyrisch beschrijft: In de V.S. „telt de „kapitalist” nog slechts mee voorzover hij organisatorische functies vervult, die voor het volk aanvaardbaar zijn.” „Om dit volkskapitalisme te bestrijden, moeten de volksdemocratieën achter het ijzeren gordijn teruggrijpen op het hele arsenaal van versleten leuzen waarmee men thans nog schrijft over vrijwel verdwenen tegenstellingen.” — Nu is het jammer voor Prof. Bouman, dat in de American Economic Review van juni 1958 een artikel verschenen is van Victor Perlo, waarin hij de term „People's Capitalism” onderzoekt. Ik kan vanzelfsprekend zijn cijfers hier niet weergeven. Zijn conclusie is echter duidelijk genoeg: „De wijdverspreide verbreiding van deze theorie wijst alleen uit de betekenis (effectiveness) van georganiseerde propaganda.” — Maar Prof. Bouman kan men de „valse gelijkstelling” tussen V.S. en S.U. niet in de schoenen schuiven! Over Afrika sprekende, zegt hij: „De communisten verstaan de kunst van het afwachten, geduldig als hyena's in de steppen.” Hoe kan men deze auteur van bovengenoemde „bedenklijke trucs” en valsheid beschuldigen?

Het is niet mijn bedoeling de argumenten van Prof. Geyl te weerleggen. De lezer leze „Vijfstromenland” zelf. Hij zal als humanist, evenals ik, daartegen bezwaren hebben en voor deze schrijver en de ernst van zijn zoeken zal hij m.i. oprechte waardering koesteren.

J. B. MEIJER

IHEU bij UNESCO

IHEU, de internationale van humanistische en ethische organisaties, is als raadgevende instantie toegelaten tot de UNESCO, het opvoedkundig, wetenschappelijk en cultureel orgaan van de Verenigde Naties. Dit geeft IHEU de gelegenheid officiële waarnemers te zenden naar de UNESCO-bijeenkomsten en rapporten in te dienen die invloed kunnen uitoefenen op de internationale openbare mening.

In pension te Zandvoort wordt meisje of j. vrouw **prettig tehuis aangeboden**. Bereid met de vrouw d.h. leiding op zich te nemen. Cond. n.o.t.k. Brieven onder no. maart 4, bureau y. d. blad.

Rust- en Verpleeginrichting „Eureka” te Apeldoorn heeft plaats voor **rust en hulp behoevenden**. Aanvragen hiervoor te richten aan de Directrice Zr. K. Buys-Kloosterman, Regentesselaan 29, Apeldoorn, tel. 06760-7137.

Vergeleto bij Locarno 900 m hoog. Kamers met gebr. v. keuken. Open van 1 juni-15 september. Inl. J. Weiland, Händelstraat 32, Arnhem, tel. K 8300-26569.

Geeft u spoedig op voor de culturele dag, opdat deze definitief kan doorgaan.

Culturele Dag op zondag 10 mei te Bussum in zaal Concordia (dichtbij station Bussum) aanvang 11 uur v.m. einde pl.m. 5 uur n.m.

Ochtendprogramma nog nader bekend te maken.

Hoogtepunt: Opvoering van Pieter Langendijks kostelijke blijspel:

Don Quichot op de bruiloft van Kamacho

Spelleider Dr. A. Saalborn.

Personen van 10 tot 80 jaar kunnen ten volle van dit stuk genieten.

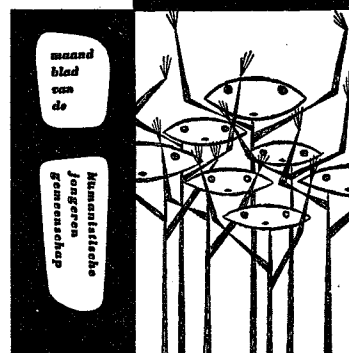
Toegangspreis: f 2,- p.p., kinderen f 1,-

Ook introduce's zijn welkom.

Jeugdleiders zullen de kinderen opvangen.

Opgave, liefst spoedig, bij mevr. E. van Riet, Park Welgelegen 23, Driebergen. Nadere mededelingen volgen in „In en Om” van april en per circulaire aan degenen die zich opgegeven hebben.

LIBERTYN

maandblad h.j.g.

redactie-secr. klaas w. swaak
oosterhamriklaan 207, groningen

administratie: tine bouterse,
kijkduinstr. 58III, amsterdam

abonnement f 3,- per jaar

postgiro 584802 t.n.v. penningm.
h.j.g. te hardinxveld-giessendam

Wat leeft er onder de jongeren?

Niet alleen de kerkelijken hebben hun wezenverzorging

De Weezenkas

Vereniging tot opvoeding en verzorging op humanistische grondslag

neemt op zich de verzorging van de wezen der buitenkerkelijken

Sluit U daarom aan bij deze vereniging

Inlichtingen omtrent lidmaatschap bij de Secretaris J. de Leeuw, Herengracht 62, Amsterdam-C.

VREDESACTIE

Radicaal Pacifistisch Maandblad

onder redactie van Dr. W. J. JONG en H. KUYSTEN

Administratie-adres: Postbus 246, Rotterdam

Postgiro 445129 • Abonnementspreis f 5,- per jaar

Ook de buitenkerkelijke leden van de Partij van de Arbeid hebben een organisatorisch centrum nodig

DE HUMANISTISCHE WERKGEMEENSCHAP is dit centrum!

Het orgaan van de H.W.G. is het maandblad

„VERNIEUWING”

onder redactie van Karel Timmerman

Abonnementspreis f 1,20 per jaar

Een proefnummer wordt U gaarne toegezonden door het Secretariaat
Haagweg 210 - Leiden

Wie van de leden zou zich willen belasten met het **winnen van advertenties** voor „Mens en Wereld.” Aanmeldingen hiervoor worden gaarne ingewacht bij het Centraal Bureau, Oudegracht 152, Utrecht.

GEESTELIJKE VRIJHEID

houdt ook in:

VRIJE KEUZE

tussen

CREMEREN en BEGRAVEN

Wilt U meer weten over CREMATIE en wat daarmee samenhangt, wendt U dan tot de

VERENIGING VOOR FACULTATIEVE CREMATIE

Riouwstraat 186 — 's-Gravenhage

STUDIEKOSTEN

Ieder mens moet de gelegenheid hebben te voldoen aan zijn verantwoordelijkheid die voor hem als mens typerend is, d.i. getrouw aan zijn waardebesef, zorg te dragen voor zijn persoonlijke ontplooiing.

De samenstellers van het **Rapport Studiekosten** namen o.m. dit als uitgangspunt bij het behandelen van het vraagstuk van de studiekosten. Prijs f 1.25.

Bestellingen bij het Centraal Bureau van het Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht. Postrekening 304960.

VIJFSTROMENLAND

Balans der werelddelen

door **Dr. P. J. Bouman**

elfde druk

De pers over dit boek:

De N.R.C.: ... In dit boek heeft de auteur een tour d'horizon gemaakt, de ervaringen van vele reizen verwerkt, de resultaten van jaren studie neergelegd ...

Nwe Apeldoornse Courant (Prof. dr. G. J. Renier): ... het is een kunstwerk ...

Nieuw Utrechts Dagblad: ... Een boeiend boek dat men niet ongelezen mag laten ...

Nieuwsblad van het Noorden: ... zeker nog boeiender en belangrijker dan „Revolutie der Eenzamen”.

De Stem (R.K. Dagblad voor N. Brabant) ... vloeiende en beeldkrachtige taal, vol beweeglijkheid en levendigheid.

HET WERK WERD BEKROOND MET DE ATLANTISCHE PRIJS

Gebonden f 9.90

Verkrijgbaar in de boekhandel en bij de uitgevers VAN GORCUM - ASSEN